

MARMARA ÜNİVERSİTESİ MARMARA UNIVERSITY
ULUSLARARASI İLİŞKİLER RESEARCH CENTER FOR
ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ INTERNATIONAL RELATIONS

MURCIR Analiz

Olimpiyatlar Bitti! Şimdi Başbakanı Bulma Zamanı: 2024 Erken Milletvekili Seçimlerinin Fransız Siyaseti Üzerine Etkileri

“Zaman zaman popülist söylemlere başvursa da seçmenin karşısına somut ve görece yeni denilebilecek bir söylem ve programla çıkan, kendi arasındaki tartışmaları törpüleyip bir araya gelme becerisi gösteren solu, Fransız seçmenleri aşırı sağın yükselişi karşısında Macron’un cumhurbaşkanlığı ittifakına tercih etmiş görünüyor.”

Merve Özdemirkıran Embel

2017’den beri Fransa Cumhurbaşkanı olan Emmanuel Macron, 9 Haziran 2024’te yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aşırı sağın çatı partisi olan Ulusal Birlik’in %34 oy alması üzerine Fransız Parlamentosunda bir temsiliyet krizi oluştuğuna hükmetti ve kendi parlamenter grubunu güçlendirmek, aşırı sağın önünü kesebilmek ve kendi ifadesiyle “siyasete netlik kazandırmak” amacıyla nadiren başvurulan anayasal yetkisini kullanarak Ulusal Meclisi feshetti. Böylece, Fransa 21. yüzyılda uluslararası politikada bir türlü ulaşamadığı seviye ve popülerliği yükseltmek için büyük önem verdiği 2024 Yaz Olimpiyatlarından kısa bir süre önce erken seçime gitti. Ne var ki sonuçlar Macron’un beklediği gibi çıkmadı ve hemen Olimpiyatlar öncesinde ciddi bir yönetim kriziyle başbaşa kaldı. Cumhurbaşkanı’nın aşırı sağın yükselişini gerekçe göstererek Ulusal Meclisin yenilenmesi için başvurduğu Fransız halkı seçimlerin ikinci turunda 2022’den beri ortak bir çatı oluşturma çabasında olan solun seçim galibiyetiyle beklediğinden farklı bir manzarayla karşı karşıya kaldı. Ortaya çıkan sandalye dağılımı aşağıda daha ayrıntılı olarak açıklanacak Fransız siyasal sistemine özgü cohabitation olarak ifade edilen bir durumu gerekli hale getirdi. Cumhurbaşkanı’nın kendi siyasi partisi/grubu dışında bir siyasal oluşumdan başbakan seçmesini öngören bir çeşit koalisyon yöntemi olan cohabitation Macron’u zorlayan bir durum ortaya çıkardı. Övgülerle göreve getirdiği genç başbakanı Gabriel Attal bile durumun bir yönetim krizi olduğuna ikna olarak istifasını sundu. Ne var ki Macron “zamana oynamaya” karar verdi ve başbakanının istifasını geri çevirerek, başbakanının belirlenmesi konusunu açıkça Olimpiyatlar sonrasına erteledi. Böylece ülke büyük bir festival havasına girecek, ortak değer ve duygularda buluşmuş olacak bu da Macron’a aday belirlemede tartışan ve zorlanan sol ittifak karşısında avantaj sağlayacaktı. Ayrıca Ağustos ayının Fransa’da geleneksel olarak “herkesin tatil yaptığı” dönem olması cumhurbaşkanının solun içindeki tartışmaların iyice büyümesini sağlamasını beklediği “zamani” uzatacaktı. Süreci erteleyerek uzatma hedefine kısmen ulaşan Macron yönetimi Olimpiyatlar biter bitmez siyasal krizin kaldığı yerden devam ettiği gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kaldı. Erken seçime çağırılan Fransız halkı Eylül ayına sayılı günler kala hala seçim sonuçlarının siyaseten de tecelli etmesini ve ülkenin başbakanını bulmasını bekliyor.

Cumhurbaşkanı Macron neden Ulusal Meclisi feshetti ve Fransa hangi koşullarda erken seçime gitti?

Ekim 2018'de Fransa'nın kırsal bölgelerinde başlayıp merkez kentlerine yayılan Sarı Yelekliler Hareketi (Mouvement des Gilets jaunes) adıyla bilinen toplumsal olaylarla olumsuz etkilenen Macron iktidarının toplumsal taban kaybına Covid 19 pandemisi yetişmiş, sosyal hareketler kısıtlanıp Macron yönetimi pandemi sürecini görece iyi yönetebilince de Fransa'nın genç cumhurbaşkanı 2022 cumhurbaşkanlığı seçimlerini %58,4'lük bir oy oranıyla en yakın rakibi aşırı sağcı lider Marine Le Pen (%41,46) karşısında ikinci turda kazanarak iktidarını sürdürmüştü. Ne var ki cumhurbaşkanlığı seçimleriyle eş zamanlı olarak yapılan milletvekili seçimlerinde her ne kadar çoğunluğu Macron'un birleştirdiği yedi partinin biraraya gelmesiyle oluşan parti Cumhuriyet için Birlikte (Ensemble pour la République) %38,63'lük oy oranıyla 246 sandalyeyle olsa da Ulusal Meclis'teki dağılım Macron'un ikinci döneminde hayata geçirmeyi planladığı reformları kolaylıkla gerçekleştiremeyeceğinin işaretlerini veriyordu, zira Ulusal Meclis'te çoğunluk için 289 sandalye gerekiyor. Söz konusu sandalye dağılımına göre Macron'un projelerini gerçekleştirirken ikna etmesi gereken rakipleri sadece son on yıldaki tüm seçimlerde sistematik olarak güçlenen aşırı sağ değildi. Dağınık görüntüsüyle iktidara ilerlemekte sıkıntılar yaşayan sol da farklı siyasi hareketleri ortak bir çatıda toplamayı başarmış, bu toplanmada başat rol oynayan 2012 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Nicolas Sarkozy karşıtı bloğu ateşleyen ve sol seçmeni ümitlendiren Fransız siyasetinin uzun yıllardır içinde olan Jean Luc Mélenchon hem solda birlik fikriyle hem de cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aldığı % 21,15'lik oy oranıyla elde ettiği üçüncülükle öne çıkmıştı. Nouvelle union populaire écologique et sociale (NUPES) (Halkçı ekolojik ve sosyal birlik) adı altında bir araya gelen sol ittifak %32,64 oy oranı ve 142 sandalyeyle Macron'un partisinden sonra ikinci oldu. Dikkatler aşırı sağa odaklanmış olsa da solun bir araya gelebilmesi cumhurbaşkanının özellikle emeklilik yaşı ve göçmenlere yönelik konularda hayata geçirmeyi ön gördüğü reformlar gündemini zora sokacaktı.

Nitekim yaklaşık bir buçuk yıla yayılan tartışmaların ardından 2023 sonbaharında meclise gelen ve 2024 Ocak ayında yasalaşacak olan ve göçü kontrol altına almayı ve entegrasyonu iyileştirmeyi hedefleyen geniş kapsamlı yeni göç yasası karşısında Macron'un Ensemble hareketini en çok sol ittifak zorlamış, konuyu Fransa'nın evrenselleşmiş insan hakları değerleriyle tartışmaya açmıştır. Macron bu konuda aşırı sağ da memnun edememiş, aşırı sağ da yasayı yeteri kadar kapsayıcı ve sert bulmamış, yeni yasanın Fransa'nın öncelikli sorunu olarak ilan ettiği ve siyasal söylemlerini üzerine oturttukları "göçmen sorununu" çözmeyeceğini ileri sürmüştür. Aşırı sağ parti Rassemblement national (RN)'in (Ulusal Birlik) görüşlerini hayata geçirmekle eleştirilen, kamuoyunun bir bölümü ve göçmen hakları konusundaki pek çok sivil toplum kuruluşu tarafından son kırk yılın en baskıcı yarasını hazırlamakla itham edilen Macron çözümü Senato üzerinden bulmaya çalıştı. Buna rağmen yasa Anayasa Mahkemesi'ne takıldı ve Anayasa Mahkemesi yasanın 32 maddesinin Fransa'nın anayasal değerleriyle uyuşmadığına hükmederek yasayı aşırı sağın baskılarıyla eklenmiş unsurlardan görece arındırarak siyasal alana geri gönderdi.

Bu süreçte siyasal olarak yıpranan Macron yönetiminde başta İçişleri Bakanı Gérard Darman olmak üzere birçok bakan istifanın eşğine geldi ve siyasal olarak en çok köşeye sıkışanlardan biri Başbakan Elisabeth Borne oldu. Özetle, Macron yönetimi için Ulusal Meclisteki sandalye dağılımı başlıca reformları hayata geçirmekte ve cumhurbaşkanının rahat bir biçimde seçim vaatlerini uygulamaya sokmada ciddi bir engel teşkil ediyordu. Göç yasası sırasında olduğu gibi kimi zaman kayda değer fireler de veren 246 sandalye Macron için yeterli değildi. Böylece Fransa'nın en genç cumhurbaşkanı Macron haleflerinden tecrübeli siyasetçi Jacques Chirac'ın Ulusal Meclisteki sol muhalefeti zayıflatmak ve ülkeyi kendi çoğunluğuyla daha rahat yönetebilmek amacıyla 1997'de başvurduğu meclisi fesih yolunu denedi. Umduğu Avrupa Parlamentosu seçimlerinde yüksek oy alan aşırı sağın Fransız seçmeni ürkütmüş olması ve kendi iktidarına destek çıkmasıydı. Tıpkı Chirac gibi Macron da meclisi feshetme yetkisini kullanarak aradığını bulamadı ve Fransız seçmeni siyaseti tartışmaya ve uzlaşmaya zorladı.

Fransa'daki siyasal sistemin dayanakları nelerdir, yarı başkanlık sistemi nasıl işler?

Fransız siyasal sistemi resmi adıyla Beşinci Cumhuriyet olarak anılır. Bunun nedeni 1958 yılında kabul edilen anayasanın cumhuriyet rejiminin beşinci anayasası olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrası 1946'da Dördüncü Cumhuriyet kurulmuş ve Fransa'nın Naziler karşısında yenilgisini reddederek Fransa Özgür Kuvvetlerini kuran ve Fransa'daki sivil direniş hareketini de güçlendiren General Charles de Gaulle "savaş kahramanı" olmasının getirdiği tüm meşruiyete rağmen 1946 anayasasının yürütme erkine yeterince yetki vermediği gerekçesiyle savaş sonrası siyasette güçlü bir yer edinememiş ve 1953'te siyaset sahnesinden çekilmiştir. Bu dönemde Fransa parlamenter sistemle 1951'e kadar sağ, 1958'e kadar da sol koalisyonlarla yönetildi. Ne var ki savaş sonrası dönem birçok krizle mücadele eden Fransa önce Hindicini Savaşı'ndaki başarısızlıklar ardından da ülke tarihi için bir dönüm noktası olacak Cezayir kriziyle büyük bir siyasi açmaza girdi. Parlamento Cezayir'de başlayan bağımsızlık ayaklanmalarını kontrol altına alacak ve krizi çözecek nitelikte siyasi irade gösteremedi ve ülke tabir yerindeyse siyasal olarak bloke oldu. Bu durum karşısında ulusal kahraman olarak toplumsal meşruiyeti ve savaş tecrübesi nedeniyle dönemin Cumhurbaşkanı René Coty Charles de Gaulle'e başbakanı olması için bir çağrıda bulundu. Söz konusu siyasi krizlerin anayasanın yapısal sorunlarından kaynaklandığını düşünen de Gaulle siyasete dönmek için altı aylık kısıtlı bir dönem için geniş yetkiler istedi ve yeni bir anayasa yapılarak halkoyuna sunulmasını önerdi. İkinci Dünya Savaşı'nın ve Avrupa'da diktatörlüklerin açtığı yaraların acıları ve anıları hala taze olduğu için herhangi bir tek adam yönetimi, söz konusu aday savaş kahramanları de Gaulle olsa bile, ne Fransa halkı ne de Fransız siyasetçileri için kabul edilemezdi. Böylece Fransa'da siyasal krizleri açabilecek nitelikte yasamanın yürütmeyi bloke etmesinin önüne geçecek, yürütmeyi güçlendirecek bir sistem tartışması başladı. Başlangıçta güçlendirilmiş bir yürütme erkini ön plana çıkarttığı yenilenmiş ve rasyonalize edilmiş bir parlamenter sistem ön görüldü. Bununla birlikte de Gaulle'ün de tek adam yönetimi şüphelerini giderecek ikna edici açıklama ve taahhütleriyle yeni anayasa yapım süreci başladı. Eylül 1958'de halkoyuyla kabul edilen yeni anayasa ile Fransa bugünkü yarı başkanlık sistemine doğru ilk adımı attı. Ancak sistem yarı başkanlık niteliğini esas olarak 1962'de cumhurbaşkanının tek dereceli seçimle doğrudan halk tarafından seçilmesi kuralını getiren revizyon sonucunda kazandı.

Bu temel değişlikle her ne kadar iki başlı (bi-chéphale) olsa da yürütme, meclis önünde sorumlu olan başbakanı seçme yetkisi bulunan cumhurbaşkanının kontrolüne geçti. Yürütme erki özellikle cumhurbaşkanının siyasi grubunun mecliste çoğunluğu elde ettiği durumda yasama erkine göre daha etkin bir konuma geldi. 1968'deki toplumsal hareketler nedeniyle siyasetten çekilen de Gaulle'ün ardından seçilen tüm cumhurbaşkanları bu sistemin getirdiği meşruiyetle ülkeyi yönettiler. Ne var ki cumhurbaşkanları yedi yılda bir, Ulusal Meclis üyeleri ise beş yılda bir yapılan seçimlerle belirleniyordu. Bu da tıpkı François Mitterrand'ın ilk döneminde merkez sağ Halk Hareketi için Birlik partisinden eski Paris Belediye Başkanı Jacques Chirac'ın başbakan olduğu ve Chirac'ın ikinci döneminde Sosyalist Parti'den Lionel Jospin'in başbakanlığa geldiği dönemlerde olduğu gibi iki başlı yürütmenin iki bileşeninin farklı siyasi akımlardan geldiği ve Türkçede "bir arada olabilme" olarak ifade edilebilecek, Fransa sistemine özgü bir durum olan cohabitation'un ortaya çıkma ihtimalini güçlendiriyordu. Bu da yürütme erkini güçlendirilmesiyle kurulan Beşinci Cumhuriyetin siyasi krizleri ve parlamento blokajını en aza indirme amacıyla çelişiyordu. Bunun için 1970'lerden beri tartışılan cumhurbaşkanlığı yetki süresi hakkında sistemde tekrar bir revizyon yapıldı ve 2000 yılı itibariyle cumhurbaşkanlığı seçimleri ve milletvekili seçimleri birbirine yakın tarihlerde peş peşe yapılır hale geldi. Böylece seçmen nezdinde onay almış cumhurbaşkanı genellikle Ulusal Meclis'te de çoğunluğa erişiyor ve başbakanı kendi siyasi grubu içinden atayabiliyordu. Fransa'da 2002 yılından beri cohabitation durumu yaşanmadı. Ancak bugün sandıktan 180 sandalyeyle ikinci parti olarak çıkan Yeni Halk Cephesi (Nouveau Front Populaire) adıyla bir araya gelen sol ittifakın öncüsü Jean-Luc Mélenchon'un ve Yeşillerin Genel Sekreteri Marine Tondelier'nin seçimlerin hemen ardından ve sıklıkla başbakanlık görevinin sol ittifak tarafından aday gösterilecek biri tarafından üstlenilmesi konusunda ısrarcı oldu. Sol ittifak elde ettiği seçim başarısının doğal bir sonucu olarak yürütme erkini cumhurbaşkanıyla paylaşmayı siyaseten meşru ve demokrasinin gereği olarak ifade etti. Macron ise yukarıda ifade edildiği gibi Sol İttifakın önerdiği Paris belediyesinde bürokrat olarak çalışan Lucie Castets'nin adaylığını reddetti ve ülkenin bu konuyu Olimpiyatlardan sonra tartışacağını duyurup Gabriel Attal'ın başbakanlık görevine devam etmesini istedi. Bu satırlar yazılırken Fransız Cumhuriyeti'nin hala seçim sonuçları doğrultusunda belirlenmiş bir başbakanı bulunmamaktadır.

Fransa'daki başbakan arayışında temel siyasi dinamikler nelerdir ve Fransa'da siyaset hangi yönle doğru evrilebilir?

Cumhurbaşkanı Macron 26 Ağustos 2024 tarihinde Elysée Sarayı'nda Sol İttifak bileşenlerinin liderleriyle birlikte Lucie Castets'nin katıldığı istişareler sırasında bu genç bürokratin adaylığını kesin bir tavırla reddetti. Macron istişarelerin süreceğini açıklarken aşırı sağın lideri Marine Le Pen "soldan bir başbakanın seçilmesi halinde güven oyu vermeyeceklerini açıkladı". Sol İttifak ise aralarındaki tüm görüş ayrılıklarına rağmen tek ses sandık sonuçlarının demokratik kurallar ve gelenekler çerçevesinde derhal yönetime yansıtılmasını talep etti ve Macron'un ülkeyi giderek derinleşen bir siyasi krize sürüklemekte olduğunu ve "demokrasiyi inkâr ettiğini" duyurdu. Halihazırda cumhurbaşkanının 2022 seçimleri öncesi belirlediği program dışında, uygulanmaya hazır bir siyasi yol haritası ve bir program sunan ve bir aday etrafında buluşan tek grup Yeni Halk Cephesi. Sağ partiler ise kendi aralarında, özellikle oldukça güçlenen aşırı sağın

tehdit siyasetinden de çekinerek ortak bir program etrafında toplanamıyorlar. Öyle ki Nicolas Sarkozy'nin cumhurbaşkanlığı döneminden beri merkez sağ aşırı sağın popülist söylemleri karşısında oy kaybına uğramamak için aşırı sağa yakınlaşan bir siyaset üslubunun içine hapsolmuş durumda. Cumhurbaşkanı da her ne kadar Sosyalist Parti içinde yetişmiş olsa da küreselleşme ve serbest piyasa ekonomisi gibi konulardaki duruşuyla merkez sağa yerleşmesi sonucunda bu baskıda azade değil.

Hal böyle olunca Fransa cumhurbaşkanının karşısında iki zor seçenek beliriyor. Ya sandık sonuçlarını dikkate alıp solla bir cohabitation gerçekleştirilmesini kabullenecek ve kimi reformlarını hayata geçirirken önemli değişiklikler yapacak hatta bunların bir kısmından vazgeçecek -ki son açıklamalarıyla bu ihtimali kuvvetle dışlıyor, ya da aşırı sağın meclisteki sandalye sayısının yarattığı bıçak sırtı durumu yönetmeye çalışacak. Daha açık bir ifadeyle kendi seçmenin tepkisini de göze alarak aşırı sağın Fransa'nın ontolojik değerleriyle çelişen talepleriyle riskli bir pazarlığa girecek. Hatırlatmakta yarar var ki, Avrupa'nın diğer ülkelerindeki aşırı sağ partiler gibi Fransa'nın aşırı sağdaki çatı partisi Ulusal Birlik'in de somut ve gerçekleştirilebilir öneriler sunan bir programdan ziyade halkın gündelik sorunlarına basit ve halkı dolduruşa getiren cevaplar sunan bir siyaset anlayışı olduğu gözleniyor. Bu popülist siyaset merkez partilerin 2008 ekonomik krizinden beri derinleşen ekonomik ve toplumsal sorunlar karşısında aciz kalmaları, politika üretmemeleri, önerdikleri politikaları hayata geçirememeleri gibi nedenlerden dolayı seçmen nezdinde karşılık buluyor. Fransa'da konuya ilişkin yapılan pek çok bilimsel araştırma aşırı sağın oylarının ideolojik gerekçelerle değil mevcut siyasetin gündelik ve ivedi toplumsal sorunlar karşısına aciz kalmasıyla arttığını gösteriyor. Öyle ki geçmişte sol geleneğin güçlü olduğu kimi merkezlerde aşırı sağ kayda değer oy alabiliyor, bu seçmen grubu neoliberalizmi uygulama sorunlarından, yoksulluktan, liyakatsizlikten, siyasetin sınıflaşmasından ve siyasetçilere iyi bir ders vermekten dem vuruyor.

Dolayısıyla 2024 Fransa erken milletvekili seçimleri sonuçları bize sadece Macron'un siyasi geleceği hakkında değil, Fransız toplumunun sosyolojik yapısı ve siyasetten beklentileriyle ilgili de bir fikir veriyor. Bunun ayrıntılı incelemesi bu yazının kapsamını her ne kadar aşsa da toplumun gerçek sorunları karşısında somut ve sürdürülebilir politikalar beklediğini ve özellikle yeni bir söylem duymaya, tekrar kural ve normlarla sınırları belli bir toplumsal yapı içinde yaşamaya ihtiyaç duyduğunu öne sürebiliriz. Aşırı sağ halkın tepkisini yansıtmak için elverişli bir söylem sunabiliyor ancak somut ve gerçekçi politikalar sunamadığı da seçmenin büyük çoğunluğunun gözünden kaçmıyor. Üstüne üstlük Fransa gibi cumhuriyetin temel değerleri, insan ve yurttaş hakları konusunda özel olarak hassasiyetleri olan bir toplumda aşırı sağın tehdit siyaseti seçmeni ürkütüyor. Bu nedenle zaman zaman popülist söylemlere başvursa da seçmenin karşısına somut ve görece yeni denilebilecek bir söylem ve programla çıkan, kendi arasındaki tartışmaları törpüleyip bir araya gelme becerisi gösteren solu, Fransız seçmenleri aşırı sağın yükselişi karşısında Macron'un cumhurbaşkanlığı ittifakına tercih etmiş görünüyor. Bu tercih karşısında Macron'un izleyeceği yol hem kendi toplumuyla ilişkisini hem de Avrupa'da önümüzdeki on yılda kaçınılmaz olarak kendini gösterecek siyasal değişiklikler hakkında bize önemli ipuçları sunacak.

Yazar Hakkında

Merve Özdemirkıran Embel 2006 yılında Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünü bitirdikten sonra Institut d'études politiques de Paris'in (Sciences Po) Orta Doğu programından 2007'de Master ve 2013'te yine aynı üniversitenin Uluslararası çalışma ve araştırmalar merkezinden (CERI) Doktora derecelerini almıştır. Merve Özdemirkıran-Embel 2010-2013 arasında Sciences Po Paris ve Paris 13 Üniversitelerinde ders vermiş, 2013-2015 arasında Bahçeşehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde görev yapmıştır. 2015'ten beri Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Fransızca Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyesidir ve 2021'den beri aynı üniversitenin Türkiye-Fransa İlişkileri Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin müdür yardımcılığı görevini yürütmektedir. Transnasyonal (ulusötesi) aktörler, dış politika yapım süreçleri, ekonomik aktörlerin uluslararası ilişkilere etkisi, Türk Dış Politikası ve feminist uluslararası ilişkiler başlıca çalışma konuları arasındadır.

*Yazıda yer alan fikirler yazarına/yazarlarına aittir ve MURCIR 'ın yayın politikasını yansıtmayabilir.

